

**Elisabeth Lalk Borghorst
Edelman in barre tijden.
Het leven van Gottlieb
Alexander von Blomberg
(1744 – 1834)**

(Aspekt: Soesterberg 2012), 262 blz.,
€ 19,95

Bij haar opa en oma stond in de kamer een mooie piano met daarop de naam Gottlieb. Toen Elisabeth Lalk Borghorst vroeg waar dat instrument en die naam vandaan kwamen, deden opa en oma een beetje geheimzinnig. Gottlieb Alexander Georg Aemilius staat in de Staatsarchieven van het kleine vorstendom Lippe ingeschreven als zoon van Heinrich Lalk en Johanna Funke. Maar Heinrich Lalk was invalide en helemaal niet in staat om kinderen te verwekken. Gottlieb was dan ook een buitenechtelijk kind, van Funke en toenmalig hofmaarschalk Alexander von Blomberg. Over deze verre voorvader schreef Lalk Borghorst *Edelman in barre tijden*, gebaseerd op zijn dagboeken en nagelaten schilderijen. Gemakkelijk had Gottlieb het inderdaad niet. Toen zijn moeder overleed, bleef hij met lege handen achter, in het leger werd hij gepest, aan het hof moet hij de eerste tijd voor een wispelturige vorst (Leopold I) zorgen, zijn zoon leed aan depressies en ontvluchtte uiteindelijk het land om zich in Nederland te vestigen, zijn vrouw stierf voortijdig en hij had een buitenechtelijke affaire met een vrouw die veel lager van stand was. In de periode van de Amerikaanse vrijheidsoorlog, de Franse Revolutie en de vlucht van stadhouder Willem V met zijn vrouw naar Engeland ontwikkelde Lippe zich tot een klein verlicht vorstendom. Gottlieb stond de vorst als hofmaarschalk terzijde, zoals een persoonlijk assistent dat tegenwoordig zou doen. Lalk Borghorst gaat voor haar beschrijving vooral uit van de

dagboeken van haar voorvader. Als hofmaarschalk staat Gottlieb dicht bij de vorst (of regentes), maar heeft hij ook veel te maken met allerlei boeren, burgers en buitenlui die om de een of andere reden met de vorst van doen krijgen. In zijn dagboeken, die niet voor de buitenwereld bedoeld zijn, beschrijft Gottlieb onverbloemd zijn indrukken en gevoelens. Op die manier krijgen we een goed idee van het reilen en zeilen van het hofleven in Detmold aan het begin van de negentiende eeuw. Veel meer dan dat wordt het echter niet, terwijl de wereld zowat in brand staat. Van de Amerikaanse vrijheidsoorlog krijgen we slechts mee dat Gottlieb bij zijn regiment wat troepen opgesteld ziet staan die van hun vorst de grote oversteek moeten maken. De Franse Revolutie wordt af en toe genoemd. Gottlieb heeft aan een bezoek aan de Republiek vrienden overgehouden van wie hij eens in de zoveel tijd een brief ontvangt. De dagboeken van een insider aan het hof zouden een prima uitgangspunt kunnen zijn om de gevolgen van de democratische revoluties voor een van die Duitse vorstendommen in kaart te brengen. Hier en daar vangen we wel wat op over wat er zich buiten de paleismuren van Detmold afspeelt, maar de barre tijden uit de titel slaan vooral op Gottliebs eigen belevenissen.

Daan Schuijt

**Irvin D. Yalom
Het raadsel Spinoza**

(Balans: Amsterdam 2012), 440 blz.,
€ 19,95

Ruim een half jaar nadat de Duitsers Nederland waren binnengevallen, kwamen mensen van de ERR, *Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg*, met grote limousines voorrijden bij het Spinozamuseum in Rijnsburg. Ze namen alles mee: de boeken, een buste en een portret van Spinoza. Ze voerden de boel af en verzegelden en onteigenden het museum. Yalom, een van de beroemdste psychiaters ter wereld, kreeg dit verhaal te horen toen hij het Spinozamuseum bezocht. Hem werd ook verteld wat de officiële reden van de plundering van de bibliotheek van Spinoza was: 'Er bevinden zich waardevolle vroege werken onder die van groot belang zijn voor nader onderzoek naar het raadsel Spinoza.' Yalom vroeg zich af waarom Alfred Rosenberg – de belangrijkste ideoloog van het antisemitisme – het 'raadsel (van de jood) Spinoza' wilde oplossen. Hij besloot te gaan schrijven over dit raadsel en omdat er weinig authentieke bronnen over Spinoza aanwezig zijn, schreef hij een *roman* over zijn innerlijke leven. Hij ging ervan uit dat zijn ervaringen als psychiater hem daarbij goed van pas zouden komen. In een tweeluik schetst de schrijver om en om het leven van Spinoza en Rosenberg. Zo springt het verhaal heen en weer van de zeventiende naar de twintigste eeuw en wordt ons een boeiend beeld geschetst van enerzijds het wel en wee van de joodse gemeenschap in Amsterdam rond 1656 en anderzijds het antisemitische gedachtegoed van Alfred Rosenberg. Over Baruch de Spinoza – volgens Jonathan Israel het grote voorbeeld van een radicale verlichter – werd vanwege zijn afwijkende ideeën in 1656 een banvloek uit-